ARTA CĂMĂŞII CU ALTIŢĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: DE LA IDENTITATE CULTURALĂ LA SEMANTICĂ ORNAMENTALĂ (STUDIU DE CAZ: ASOCIAŢIA OBŞTEASCĂ „ŞEZĂTOAREA CIOCÂRLIA”)

Diana ROŞCA,

masterandă, anul II, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 391(478)(091) E-mail: dianaroscach@gmail.com

Lucrarea evidențiază parcursul istoric și semnificațiile profunde ale cămășii cu altiță, abordând această piesă vestimentară tradițională ca purtătoare de simboluri arhaice transmise din preistorie până în prezent. Prin corelarea surselor documentare, a tradiției orale și a vestigiilor arheologice, se urmărește descifrarea acestor simboluri și argumentarea funcției lor apotropaice.

În cadrul cercetării, ne-am propus conturarea cadrului teoretic prin studiul bibliografiei de specialitate; analiza structurii, compoziției și simbolisticii cămășii cu altiță; interpretarea motivelor ornamentale ca forme de comunicare culturală; investigarea surselor arhaice și stabilirea analogiilor cu simboluri preistorice, precum și studiul decorului ceramic din cultura Saharna.

Cămașa cu altiță – date generale. Cămașa cu altiță este cea mai intimă piesă a portului popular, cu funcții ritualice în toate momentele de trecere din viața individului. Ea este interpretată simbolic drept o „a doua piele”, iar ornamentele sale – cusături cu funcție apotropaică – comunică apartenență, credință și identitate. Există o continuitate istorică cămășii, de la reprezentările de pe metopele de la Tropaeum Traiani (sec. II d. Hr.) până la documentele de zestre din secolul al XVIII-lea [1, p. 36-38]. Conform *Inventarului național al elementelor vii de patrimoniu cultural imaterial* [6], arealul de răspândire al cămășii cu altiță în Republica Moldova cuprinde regiunile de nord și de centru, iar în sud, se întâlnește sporadic.

Structura acestei piesei vestimentare include trei registre pe mânecă: altița, încrețul și râurile. Altița este compusă din benzi ornamentale numite „ceruri”, cusute cu simboluri sacre și delimitate de scrânciobel – o bordură considerată a înălța sufletul spre ceruri. Încrețul are atât o funcție tehnică, cât și simbolică (graniță între cer și pământ), iar râurile indică viața omului. Aceste reguli formează un sistem numit „canoane”, păstrat în comunitățile creatoare.

Semiotica artei cămășii cu altiță. Această piesă vestimentară este o formă de comunicare vizuală, un cod simbolic. Cămașa este văzută ca un „text vizual”, în care ornamentele exprimă o viziune arhaică asupra lumii, fiind amplasate pe registre cu funcție precisă: altița – sacrală, încrețul – legat de fertilitate, râurile – curgerea vieții [1, p. 88].

Cercetătoarea Varvara Buzilă identifică zece motive de bază: S-ul („zăluța”, „calea ocolită”, „cârligul ciobanului”), 8-ul/opterul, păsările, crucea și variantele ei, pomul vieții, stele și sori, rombul și prescura, unda apei, labirintul/vârtejul, rozetă/soricel. Fiecare dintre acestea are o rădăcină în mitologia populară și o distribuție regională specifică.

S-au stabilit legături importante între ornamentica textilă și decorul ceramic din cultura Saharna [3; 4; 5]. Simboluri precum unghiul, triunghiul, rombul, zigzag-ul, S-ul, crucea, colții lupului, coada rândunicii, clepsidra sau unda apei sunt prezente atât pe vasele ritualice, cât și în registrele cămășii cu altiță. Continuitatea decorului ornamental din preistorie până în prezent, susținută atât de izvoarele de specialitate, cât și de tradiția orală, confirmă faptul că ornamentul tradițional reprezintă un purtător de sens cu valențe apotropaice, cosmologice și identitare.

Creatori de patrimoniu în Republica Moldova. Cazul Asociației Obștești „Șezătoarea Ciocârlia” din Costești (Ialoveni). Asociația „Șezătoarea Ciocârlia” a fost fondată în februarie 2020 în Costești (Ialoveni), având scopul de a revitaliza arta cămășii cu altiță. Șezătorile asociației, care se desfășoară și la Casa Raională de Cultură din Ialoveni, reunesc aproximativ 30 de femei din localitățile raionului. Asociația a participat la diverse evenimente culturale importante, fiind distinsă recent cu Diploma de Onoare la Ziua Națională a Portului Popular (2022). Drept recunoaștere, activitatea grupului a fost documentată în monografia „Creatori, purtători și admiratori al costumului tradițional în secolul al XXI-lea”, semnată de Varvara Buzilă [2, p. 89, 90, 114, 117, 123, 134, 174].

Comunitatea „Șezătorii Ciocârlia” a integrat motivele din decorul ceramic al culturii Saharna (prima epocă a fierului) în broderiile cămășilor, ca formă de reinterpretare creativă. Astfel au fost realizate 14 planșe ornamentale, inspirate din simboluri preistorice și cusute cu tehnici tradiționale.

Concluzii. În fața globalizării și a kitsch-ului comercial, simbolurile cusute pe cămăși riscă să fie golite de sens. Este imperios să fie păstrate, valorificate și înțelese ca reflexii ale credințelor și viziunii despre lume ale comunităților tradiționale. Un dialog interdisciplinar între cercetători (arheologi, etnografi, antropologi) și creatorii de patrimoniu este extrem de important. Numai prin acest schimb viu de cunoștințe poate fi păstrată esența simbolică a ornamentelor tradiționale, înțelese ca forme codificate de memorie, spiritualitate și identitate.

Referințe:

• *Monografii:*

1. BUZILĂ, V. *Retorică vestimentară: cămașa cu altiță*. Chișinău: Lexon-Prim, 2022.
2. BUZILĂ, V. *Creatori, purtători și admiratori ai costumului tradițional în secolul al XXI-lea.* Chișinău: Epigraf, 2022.
3. NICULIȚĂ A., NICIC, A. *Așezarea și necropola din prima epocă a fierului Saharna–Țiglău*. Chișinău: Bons Offices, 2014.

4. КАШУБА, М.Т. *Раннее железо в лесостепи между Днестром и Сиретом (культура Козия-Сахарна)*, În: *Stratum Plus*, nr. 3, 2000, p. 241-488.

• *Rezumate:*

5. BĂȚ, M. ROȘCA, D. *Firul memoriei. Despre simbolurile preistorice în arta cămășii cu altiță din Republica Moldova*, În: *Conferințele București – Chișinău „Identitate și valori culturale în context european”*, Ediția a VI-a, Chișinău: Bons Offices, 2025, p. 45.

• *Surse online:*

6. Inventarul național al elementelor vii de patrimoniu cultural imaterial (National Inventory of Active Intangible Cultural Heritage Elements). Chișinău: Ministerul Culturii, 2021. https://patrimoniuimaterial.md/ro/pagini/inventarul-na%C8%9Bional-al-elementelor-vii-de-patrimoniu-cultural-imaterial-0

Recomandat
***Mihail BĂȚ,** dr., conf. univ.*